

3. Бендиков М. А. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект) / М. А. Бендиктов // Консультант директора. – 2010. – № 2. – С. 7 – 13.
4. Валуев Б. И. Некоторые актуальные направления развития учета – управленческий аспект / Б. И. Валуев // Финанси, облік і аудит : зб. наук. праць. Спецвипуск. – К. : КНЕУ, 2006. – С. 89 – 94.
5. Васильців Т. Г. Чинники та джерела загроз економічній безпеці підприємства / Т. Г. Васильців, М. Б. Пасічник // Науковий вісник НЛТУ України. – Вип. 18.10. – Львів : НЛТУ, 2008. — С. 128 – 135.
6. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
7. Галузіна С. М. Учетно-аналитическая информация в управлении организацией : монография / С. М. Галузіна. – СПб. : Знание, ИВЭСЭП, 2006. – 267 с.
8. Удалих О. О. Система забезпечення економічної безпеки промислового підприємства [Електронний ресурс] / О. О. Удалих, С. А. Волженцев, К. О. Корнієнко. – Режим доступу : <http://www.confcontact.com/2008dec/3_udalih.html>.
9. Чабан Т. Організаційні аспекти побудови бухгалтерії стратегічного типу / Т. Чабан, В. Яценко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 12. – С. 31–36.
10. Чайковская Л. А. Современные концепции учета: теория и методология : автореф. дис. ... доктора экон. наук : 08.00.12 / Л. А. Чайковская. – М., 2007. – 45 с.

Отримано 01.11.2013. ХДУХТ, Харків.

© О.В. Ілляшенко, 2013.

УДК 338.124.4

І.П. Косарева, канд. екон. наук (ХІФ УДУФМТ, Харків)

С.І. Асауленко (ХІФ УДУФМТ, Харків)

ФІНАНСОВІ КРИЗИ: СУТНІСТЬ, НАСЛІДКИ, СВІТОВИЙ ДОСВІД

Розглянуто питання аналізу фінансових криз як рушійного напрямку розвитку будь-якої економіки. Запропоновані заходи для подолання кризи, які стимулюватимуть перебудову економічної системи України в умовах фінансової кризи.

Рассмотрен вопрос анализа финансовых кризисов как движущего элемента развития любой экономики. Предложены методы преодоления кризисных явлений, что должно способствовать перестройке экономической системы Украины в условиях финансовых кризисов.

The issue of analysis of financial crises as the motivating element of development of any economy is considered. Measures on getting over the crisis phenomena that will promote the restructuring of the economic system of Ukraine under conditions of the financial crises were suggested

Постановка проблеми у загальному вигляді. Фінансова криза 2008–2009 рр. сягнула світових масштабів. Для кожної країни ця подія мала свої наслідки, але в кожній країні вона торкнулася всіх або майже всіх галузей економіки.

Країни по-різному намагаються вийти з кризового стану, розробляючи свої технології боротьби із наслідками кризи. Проте ці технології і через 4 роки не дають гарантованих результатів. Повністю ліквідувати негативний вплив кризи за цей проміжок часу не вдалося жодній країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми світової фінансової системи та витоків її кризових явищ досліджуються в працях таких вітчизняних учених, як О.І. Рогач, А.С. Філіпченко, Красавіна Л.Н., Михайлова Д.М. Велика увага цим проблемам приділяється в працях зарубіжних вчених: М. Енга, Л. Мауера, П. Роуз. Водночас вивчення причин виникнення світових фінансових криз та проблем, що вони породжують, у вітчизняній і зарубіжній літературі поки ще залишається на рівні дискусій.

Мета та завдання статті. Метою статті є дослідження впливу світової кризи на розвиток економіки різних країн, зокрема України. Завдання – розробити заходи щодо подолання фінансової кризи в Україні шляхом переходу до стратегії модернізації; науково-технологічного вдосконалення виробництва, розвитку інтелектуальних форм капіталу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова фінансова криза, що зародилась у США як криза ринку нерухомості і похідних фінансових інструментів, згідно з логікою глобалізації поширилася по всьому світу. На тлі глобалізації світової фінансової системи проблеми одних країн миттєво поширюються на інші. Кожна країна для подолання наслідків кризи має розраховувати лише на себе та свої ресурси. Тому досвід виходу з кризи та подолання її наслідків є важливим і для України.

Вплив світової кризи на економіку України досить серйозно виявився в останньому кварталі 2008 року. Ознаками фінансової кризи

в країні можна визначити такі: спад промислового виробництва у жовтні на -18,8%, у листопаді на -28,6%, у грудні на -26,6% порівняно з відповідним місяцем 2007 року; високий рівень інфляції – у 2008 році приріст споживчих цін сягнув 22,3% (один із найвищих серед європейських країн) [1, с. 36].

Дані тенденції збереглися та загострилися і в 2009 році. Динаміка ВВП у 2008 порівняно з 2007 роком склала лише 2,3% (у 2007 році порівняно з 2006 роком -7,9%), а вже в 2009 році було відмічено падіння ВВП, яке дорівнювало -14,8% [3].

Проте необхідно звернути увагу на те, що не всі проблеми в Україні спричинені фінансовою кризою. Деякі проблеми склалися історично в середині країни і не дають рухатися вперед. Фінансова криза тільки посилила ці негативні тенденції в її розвитку.

На сьогодні за підсумками 2012 року та на початку 2013 року негативні тенденції продовжують розвиватися в Україні. Тому питання, що пов'язані з визначенням поняття фінансової кризи, методів подолання наслідків світової фінансової кризи, є досить важливими й не тільки для України.

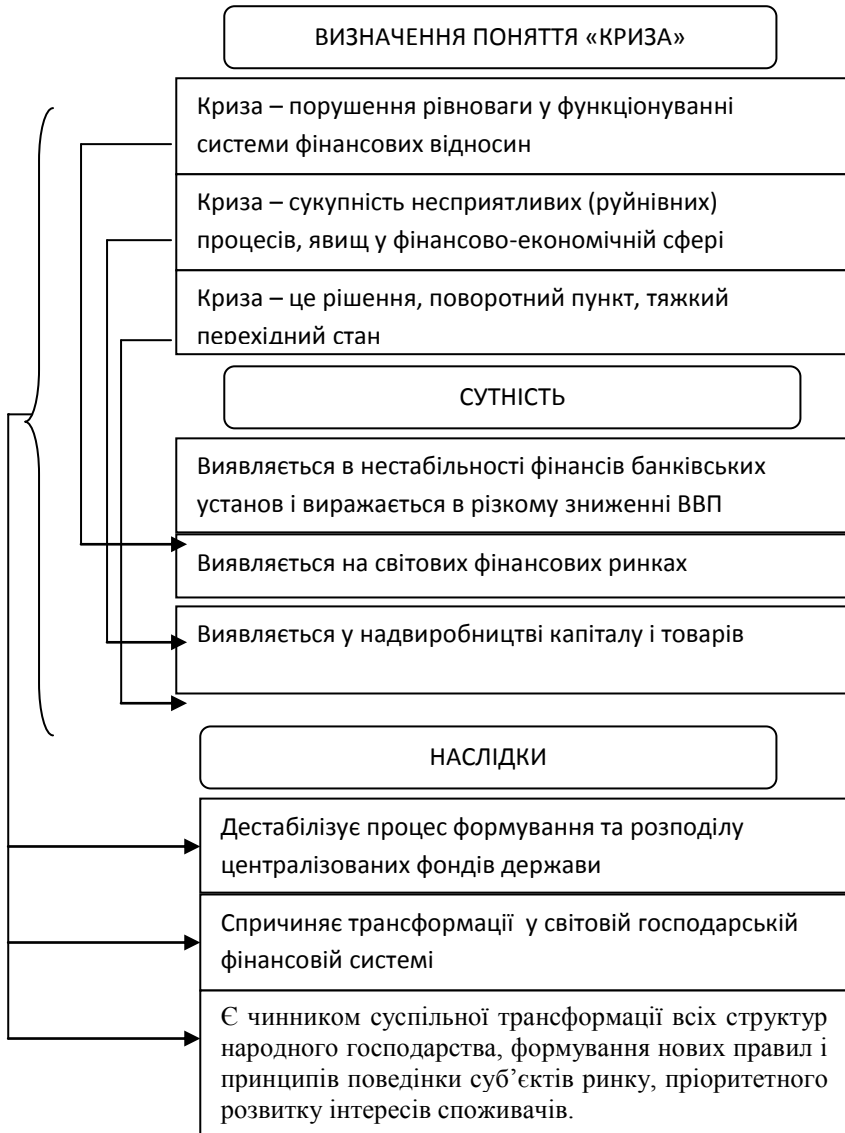
Фінансова криза відображає глибокий розлад фінансової системи держави, який найбільше виявляється у виникненні якісних змін в економічній системі, що спричиняють порушення розвитку фінансової системи країни в цілому.

Поняття фінансова криза має широке застосування до різних випадків, коли деякі фінансові установи, а через них і населення, раптово втрачають велику частину своєї вартості або заощадження [3; 4].

З метою оцінки значущості поняття «кризи» є певні вибірки понять, їх сутність та наслідки (рис. 1).

Згідно з рис. 1 можна стверджувати, що кризи призводять до руйнівних процесів в економіці країни, до порушення рівноваги у функціонуванні системи фінансових відносин, а наслідки можуть бути різноманітними – це і дестабілізація процесів формування та розподілу централізованих фондів держави, і трансформація у світовій господарській фінансовій системі. Разом із тим наслідками фінансової кризи можуть бути і процеси, які сприяють більш ефективному розвитку.

Перші фінансові кризи, що вплинули на розвиток світового господарства, спостерігалися ще в середині XVIII століття (табл. 1).

Рисунок 1 – Визначення поняття «криза»

Таблиця 1 – Фінансові кризи, які вплинули на розвиток світового господарства

Дата	Країна	Подія	Наслідки
1	2	3	4
1756–1763 рр.	Великобританія, Франція, Іспанія	Семирічна війна	19 червня 1762 року Росія та Пруссія підписують союзний договір. Проте вже 28 червня у Петербурзі відбувається державний переворот, Петра III скидають, а до влади приходять Катерина II. 10 лютого 1763 року було укладено Паризький мирний договір між Англією, Францією та Іспанією про завершення Семирічної війни
1861–1865 рр.	США	Громадянська війна	Головний підсумок Громадянської війни полягав у скасуванні рабства. Громадянська війна тимчасово знизила темпи економічного зростання, однак у кінцевому рахунку вона підготувала розвиток капіталізму на широкій і вільній основі
1789–1794 рр.	Франція	Велика французька а революція	У цей час було прийнято дві конституції. Під час скликання штатів було вирішено збільшити податки. Однак це не привело до кращого. Франція була на межі голоду.
1853–1856 рр.	Царська Росія	Кримська війна	Поразка Російської імперії, когутне піднесення селянського руху (насамперед в Україні) змусили царський уряд замислитись над селянським питанням

1	2	3	4
1929–1933 рр.	Уся система світових фінансових зв'язків	Фінансові кризи	Падіння цін на сільськогосподарську продукцію призвело до розорення фермерів, падіння промислового виробництва спричинило безробіття. Скорочення торгового обігу призвело до згорання міжнародних зв'язків. Порушились основи фінансових зв'язків між країнами.
1948–1949 рр.			Знизилась динаміка розвитку промисловості. Небезпечною проблемою став політичний тероризм

Фінансові кризи трапляються й нині. Фінансові кризи не є новим явищем в економіці, але кожна має свої причини, наслідки та заходи її подолання. Усе це дає підстави зазначити, що фінансові кризи мають певну періодичність і характеризуються циклічністю.

Так, за певний період (2006–2011 роки) майже всі країни постраждали від фінансової кризи 2008–2009 рр. У більшості країн спостерігалось від'ємне значення темпів зростання ВВП до попереднього року.

Таблиця 2 – Динаміка ВВП у відсотках до попереднього року за 2006–2011 рр.

Країна	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1	2	3	4	5	6	7
Греція	5,5	3,0	-0,2	-3,3	-3,5	-6,9
Індія	9,3	9,8	3,9	8,2	9,6	6,9
Іспанія	4,1	3,5	0,9	-3,7	-0,1	0,7
Італія	2,2	1,7	-1,2	-5,5	1,8	0,4

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7
<i>Китай</i>	12,7	14,2	9,6	9,2	10,4	9,3
Нідерланди	3,4	3,9	1,8	-3,5	1,7	1,2
Німеччина	3,7	3,3	1,1	-5,1	3,7	3,0
Польща	6,2	6,8	5,1	1,6	3,9	4,3
Росія	8,2	8,5	5,2	-7,8	4,3	4,3
США	2,7	1,9	-0,4	-3,5	3,0	1,7
Україна	7,3	7,9	2,3	-14,8	4,1	5,2
Франція	2,5	2,3	-0,1	-3,1	1,7	1,7
Швеція	4,3	3,3	-0,6	-5,0	6,2	3,9
Японія	1,7	2,2	-1,0	-5,5	4,4	-0,7

Така тенденція ще раз доводить глобальний характер кризи 2008 – 2009 років. Проте існували і країни, наприклад Китай, що хоч і мали деякі потрясіння протягом цих років, але позначка за темпами росту ВВП тут не опустилася до від'ємного значення.

Серед особливостей фінансово-економічної кризи, які визначають її глобальний масштаб, доречно виділити такі:

1. Фінансова нестабільність, яка виявляється у надзвичайно високих темпах зростання кредитів, споживчої заборгованості і неплатежів (причина у циклічному характері розвитку процесу суспільного відтворення).

2. Відособленість фінансового капіталу від реальної економіки, що істотно впливає на глибину кризових падінь.

3. Велика зовнішня заборгованість.

4. Недовикористання досягнень НТП, недостатнє освоєння у реальному секторі економіки високопродуктивних і високотехнологічних (проривних) інновацій та нових технологічних пристроїв.

5. Зростаюча зумовленість політичними і соціальними явищами (нерациональними, економічно необґрунтованими витратами, помилками в управлінні, неефективним використанням бюджетних коштів, збільшеним загостренням суперечностей між інтересами різних соціальних груп населення).

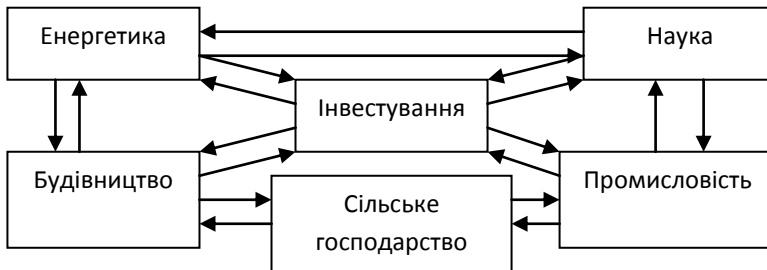
Разом із переліченими спільними рисами кожній із цих країн притаманні свої особливості. Так, для України характерні:

- значна соціальна поляризація, відсутність практики й інструментів адресної соціальної підтримки;
- невисокий рівень міжнародних резервів НБУ, відсутність накопичених резервних фондів уряду;
- нестабільність політичної системи, її нездатність швидко й ефективно розв’язувати економічні проблеми;
- порівняно низька частка малого й середнього бізнесу у ВВП.

Промисловості з цих основних фондів належить 1101199 млн грн основних фондів або біля 17% загального їх обсягу.

На кінець 2010 р. зношення основних засобів в Україні досягло майже 75%. Різке погіршення стану основних засобів спостерігалось й у виробничій сфері, зокрема: у промисловості за період 2009–2010 рр. зношення основних засобів збільшилося на 1,2 п.п. і в 2010 р. становило 63,0%; у будівництві збільшення відбулося на 4,1 п.п. (до 50,1%); у діяльності транспорту та зв’язку відповідно на 10,5 п.п. (до 94,4%) [6].

Вирішувати проблеми необхідно за допомогою структурної перебудови економіки. Проте головною умовою структурної перебудови є те, що не можна вибрати одну або декілька пріоритетних галузей в Україні, що першочергово необхідно підіймати.

Рисунок 2 – Комплекс основних напрямів діяльності, за якими можливе відродження економіки України

Можна навести наочний приклад (рис 2); якщо розвивати промисловість як провідну галузь України, то для піднесення її на достатньо високий рівень необхідні нові наукові досягнення. Тобто тут вже до промисловості залучається наука. Далі для того щоб розвивати промисловість, необхідний підйом у будівництві. Це можуть бути нові заводи, склади, підприємства. Тобто залучається й будівництво. Щоб

нова продукція стала конкурентоспроможною, необхідне нове обладнання, яке дасть змогу у разі залучення мінімальних ресурсів отримувати від їх використання якомога більше користі. Будь-яке обладнання працює на енергії. Тобто потрібний розвиток енергетики на нових засадах. Далі – головним джерелом підтримки ефективного розширеного оновлення основних фондів і перехід виробництва на вищий рівень технологічного розвитку є реальні інвестиції. Збільшення обсягів інвестицій в основний капітал є одним із найважливіших завдань економічної політики України. Отже з рис. 2 видно, що всі галузі нерозривно пов'язані одна з одною та безпосередньо впливають одна на одну.

Висновки. Важливою умовою стабільного економічного розвитку України є необхідність переходу до стратегії модернізації, оскільки матеріально-технічною основою виходу з усіх видів криз є науково-технологічне вдосконалення виробництва, перехід на новий щабель розвитку інтелектуальних форм капіталу. Також у подоланні сучасної кризи велике значення мають економічні та фінансові засоби. Серед них одну з провідних ролей відіграє ринок. Підвищення ефективності функціонування внутрішнього ринку, збільшення частки вітчизняної продукції в сукупній пропозиції товарів, посилення товарообороту між резидентами економіки України забезпечить великі можливості для розвитку економіки заради задоволення платоспроможного попиту в країні.

Список літератури

1. Akerman J. Economic Progress and Economic Crises / J. Akerman. – London : Macmillan, 1998 [1932]. – 132 с.
2. GDP growth (annual %) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>>.
3. Всемирный банк: развивающимся странам будет труднее всего [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <<http://www.unia.com.ua/ukr/?nid=mnews/2365>>.
4. Глобальна економіка у посткризовий період: тенденції та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/public/File/2012_nauk_an_rozrobku/global_2011_new.pdf>.
5. Вартість основних засобів України за видами економічної діяльності у 2000–2010 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2011/ibd/vozed/vozed_u.htm>.
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>.

Отримано 01.11.2013. ХДУХТ, Харків.
© І.П. Косарева, С.І. Асауленко, 2013.